

AVRUPA KOMİSYONU 2016 TÜRKİYE RAPORU

Sivil Toplumunu İlgilendiren Maddeler

Bu belge Avrupa Komisyonu 2016 Türkiye Raporu'nda sivil toplumu ilgilendiren içeriği paylaşmaktadır; ancak TÜSEV'in kurumsal fikirlerini yansıtmamaktadır. Çevirisi Avrupa Birliği Bakanlığı tarafından yayımlanan 2016 İlerleme Raporu'nun tamamına [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

2. SİYASİ KRİTERLER VE GÜÇLENDİRİLMİŞ SİYASİ DİYALOG

2.1 Demokrasi

Sivil Toplum

Sivil toplum, aktif olmaya ve zor koşullar altında kamusal yaşama katılmaya devam etmiştir. İnsan hakları savunucuları, sindirme ve gözaltılara maruz kalmışlardır. Darbe girişimi sonrasında hükümet tarafından alınan tedbirlerin bir parçası olarak çok sayıda sivil toplum kuruluşu kapatılmıştır. Özellikle yeni mevzuatta sivil toplumla istişareye yönelik sistemli ve kapsayıcı mekanizmalar oluşturulmalı ve düzenli olarak kullanılmalıdır. Yasal, mali ve idari ortam, sivil toplumun gelişmesine daha fazla olanak sağlamalıdır. Güçlü bir sivil toplum, demokratik sistemin çok önemli bir bileşenidir ve devlet kurumları tarafından bu şekilde kabul edilmeli ve bu çerçevede hareket edilmelidir. Sivil toplum kuruluşları (STK), kamusal yaşamda aktif ve katılımcı olmayı sürdürmek için gereken her türlü çabayı sarf etmiştir. AB-Türkiye Sivil Toplum Diyaloğu programları, AB'deki STK'lar ile birlikte 1.774 Türk STK'yı içermektedir. Bu programlar, sivil toplumun gelişmesine katkı sağlamakta ve STK'ların yerel düzeyde daha fazla tanınmasına imkân vermektedir. Bununla birlikte, sivil toplumla işbirliğine yönelik genel bir hükümet stratejisi bulunmamaktadır. Sivil toplumun katılımına yönelik resmi düzenlemelerin olmaması nedeniyle, sivil toplum kuruluşları, yasama ve politika oluşturma sürecine nadiren katılmaktadır. İnsan hakları savunucuları, sürmekte olan birçok davaya ve yeni soruşturmalara maruz bırakılmış ve bu kişilere, üst düzey yetkililerin açıklamaları yoluyla gözdağı verilmiştir. Kasım 2015'te, insan hakları savunucusu ve Diyarbakır Baro Başkanı Tahir Elçi'nin öldürülmesine ilişkin soruşturmada ilerleme kaydedilmemiştir. Darbe girişiminin ardından 21 Temmuz'da çok sayıda STK kapatılmıştır. Toplanma özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar, sorun olmaya devam etmiştir. Derneklerin, kayıt işlemleri, yetkilendirilme usulleri ve işleyişleri üzerindeki kısıtlamalar gibi yapısal zorluklar devam etmektedir. Kapatma davaları, cezalar, kısıtlamalar veya ayrımcı uygulamalar yoluyla bazı STK'ların rutin faaliyetlerine zorluk çıkarılmaktadır. Vergi Usul Kanunu da dâhil, mevcut mevzuat, sivil toplum kuruluşlarına (STK'lara) özel bağış yapılmasını teşvik etmemektedir. Sivil toplum, mali açıdan kırılgan ve kamu projelerinden gelen hibelere bağımlı olmaya devam etmiştir. Aynı zamanda, kamu finansmanı da yeterince şeffaf değildir.

Kamu mali yönetimi

Bütçe şeffaflığının çeşitli düzeylerde daha fazla ele alınması gerekmektedir. Yıllık bütçeler yayımlanmakta ve bütçe uygulamasına ilişkin yıllık raporlar hazırlanmakla birlikte bu raporların yapısı asıl bütçe ile karşılaştırma veya buna kıyasla inceleme yapılmasına olanak vermemektedir. Yıl içi raporlama yetersizdir ve geliştirilmelidir. Kamu yatırım programları ve devlet varlıklarının şeffaflığı zayıftır. Sivil toplumun bütçe sürecine katılımı yetersizdir. 14 Döner sermayeler, yıllık bütçeye veya Tek Hazine Hesabına dâhil edilmemeleri nedeniyle özel bir endişe konusudur. 2016-2018 Orta Vadeli

Programı açık, şeffaf ve hesap verebilir bir idari ve mali ortam temin edilmesine yönelik hükümler içermektedir.

2.3. Hukukun üstünlüğü

İfade Özgürlüğü

Türkiye'nin ifade, basın ve internet özgürlüğü alanındaki hazırlıkları erken aşamada. Geçtiğimiz yıl ifade özgürlüğü alanında gözlenen ciddi gerileme devam etmiştir ve bu durum endişelerin artmasına yol açmıştır. Geçen yılki tavsiyeler dikkate alınmamış olduğundan, söz konusu tavsiyeler hâlâ geçerlidir. Mevzuat ve uygulama AİHM içtihadıyla uyumlu değildir. İfade özgürlüğü ciddi baskı ile karşı karşıya kalmıştır.

Yasama Ortamı

Mevcut yasal çerçeve ve uygulamalar, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve internet özgürlüğünün uygulanmasını güvence altına almamaktadır. Anayasa, ifade özgürlüğünün kısıtlanmasına izin vermektedir ve bazı kanunlar Avrupa standartlarıyla uyumlu değildir. Terörle mücadeleyle ilgili yasal hükümler, İnternet Kanunu ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu ifade özgürlüğüne ciddi şekilde zarar vermektedir. Bu kanunlarda yer alan ve Avrupa standartları, AİHM içtihadı ve ilgili uluslararası kuruluşların tavsiyeleri ile uyumlu olmayan söz konusu hükümlerin yürürlükten kaldırılması gerekmektedir. Venedik Komisyonu tavsiyelerinin uygulanması gerekmektedir.

Hükûmetin talebi üzerine internet içeriğinin engellenmesi veya kaldırılması için Telekomünikasyon İletişim Başkanlığına (TİB) verilen geniş yetkiler endişe uyandırmaya devam etmektedir. İnternet içeriğinin kaldırılması veya engellenmesine ilişkin taleplerin hukuken kontrolü, Sulh Ceza Hâkimliğinin yetkisi dahilindedir. İnternet sitelerinin kısıtlayıcı şekilde engellenmesi veya içeriğinin kaldırılmasına ilişkin olarak yargı ve iletişim makamlarının üzerindeki siyasi etkinin uygulamada önlenmesi gerekmektedir. Akreditasyon için belirgin usullerin olmaması ve mevcut olanların da düzensiz bir şekilde uygulanması sorun olmaya devam etmiştir. Ceza Kanunu kapsamında, Cumhurbaşkanı da dâhil olmak üzere üst düzey siyasetçilere hakaret edilmesi ve dini değerlerin aşağılanması nedeniyle başlatılan kovuşturma, hapis cezası gerektiren suçlardır. Hapis cezasının yanı sıra, yüksek para cezalarının da basın haberciliği üzerinde caydırıcı etkileri olmuştur. Nefret söylemine ilişkin mevzuat, AİHM içtihadıyla uyumlu değildir. Gazetecilerin kayıt ve akreditasyonu ve bilgiye erişim hakkındaki mevzuat uluslararası standartlara tam olarak uygun değildir.

Uygulama / Kurumlar

Terör saldırıları hakkındaki haberler de dâhil olmak üzere, hassas olduğu değerlendirilen bilgilere yayın yasağı getirilmesi tekrarlanan bir uygulama haline gelmiştir. Devlete, kurumlarına, çalışanlarına ya da devlete ilişkin diğer sembollere yönelik hakaret suçunu düzenleyen Türk Ceza Kanunu, hükûmeti eleştiren gazetecilere, avukatlara ve sosyal medya kullanıcılarına karşı çok yaygın biçimde uygulanmaktadır. Söz konusu hükmün uygulanması, şiddet ve nefreti teşvik eden ifadeler ile sınırlı olmalıdır. İnternet içeriğinin kaldırılması ve sosyal medya sitelerine linklerin engellenmesine yönelik tekrar eden uygulamalar son yıllarda gözle görülür şekilde artmış olup söz konusu uygulamalara son verilmesi gerekmektedir. Konuyu izleyen sivil toplum kuruluşlarına göre, Haziran itibarıyla, sadece %2,6'sı mahkeme kararıyla olmak üzere, yaklaşık 111.786 internet sitesi yasaklanmıştır. Twitter'a göre,

2015'te alınan 3.200'den fazla taleple Türkiye, hesapların veya içeriğin kaldırılması için yaptığı talepler bakımından, dünyada büyük bir farkla ilk sırada yer almaktadır

4. ÜYELİK YÜKÜMLÜLÜKLERİNİ ÜSTLENEBİLME YETENEĞİ

4.23. FASIL 23: Yargı ve Temel Haklar

Temel haklar

Türkiye, insan haklarına ilişkin uluslararası mekanizmaların çoğuna taraftır. Rapor döneminde, Türkiye, İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 7 No.lu Protokolü'nü, Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Kişilerin Korunmasına Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve Ek Protokolü'nü, 1996 tarihli Velayet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Hakkında Tedbirler Yönünden Yetki, Uygulanacak Hukuk, Tanıma, Tenfiz ve İş birliğine Dair Lahey Sözleşmesi'ni ve İştirak Nafakasının ve Aile Nafakalarının Diğer Türlerinin Uluslararası Tazminine Dair 2007 Lahey Sözleşmesi'ni onaylamıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi İhtiyari Protokolü ve AİHS'ye Ek 4, 12 ve 16 No.lu Protokoller hâlâ onaylanmamıştır. Türkiye, Mart'ta, Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi'ne ek üç Protokol'ü ve Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardıma ilişkin Avrupa Sözleşmesi'ne ek 2001 tarihli Protokol'ü imzalamıştır. Hükümlülerin Nakline Dair Avrupa Sözleşmesi'ne ekli Protokol Şubat'ta kabul edilmiş ve Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Onay belgesi, Nisan'da Avrupa Konseyi Sekreterliğine iletilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Eylül 2015'ten bu yana çoğunlukla, yaşam hakkı, işkencenin yasaklanması, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma hakkı, özel hayata ve aile hayatına saygı, düşünce, vicdan ve din özgürlüğü, barışçıl toplanma özgürlüğü, ayrımcılığın yasaklanması ve mülkiyetin korunması ile ilgili 75 davada AİHS'nin bir veya daha fazla kez ihlâl edildiğini tespit etmiştir. Toplamda 2.075 yeni başvurunun bir karar organına sevk edilmesiyle birlikte, derdest başvuru sayısı 7.982'ye yükselmiştir. AB, Türkiye'yi AİHM'in tüm kararlarını uygulama konusundaki çabalarını arttırmaya davet etmiştir. Türkiye'nin genişletilmiş denetim usulü kapsamında 938 davası bulunmaktadır.

İnsan haklarının geliştirilmesi ve uygulanması konusunda, Türkiye İnsan Hakları Kurumunun yerine Nisan 2016'da Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu kurulmuştur. Kurul üyeleri henüz seçilmediği için, hâlihazırda ihlâl iddialarının takibi yapılmamaktadır. Yaşanan bu boşluk, darbe girişimi sonrasında bildirilen çok sayıda ihlâl iddiası nedeniyle özellikle endişe yaratmaktadır. Yeni kurulan İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun, muhtemel insan hakları ihlâllerinde, re'sen soruşturma başlatma yetkisi vardır ancak Kamu Denetçiliği Kurumunun yetki alanına giren insan hakları ihlâllerine ilişkin başvuruları artık kabul edememektedir. Bu yeni durum, iki kurum arasındaki görev dağılımını netleştirmiştir ancak Kamu Denetçiliği Kurumunun hâlâ zayıf olması ve bu alandaki tavsiyelerinin sınırlı düzeyde takip edilmesi, insan hakları ihlallerinin potansiyel mağdurlarına yönelik telâfi ve tazminin etkililiği ile ilgili şüphe yaratmaktadır. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, ayrımcılıkla mücadele politikasından sorumludur. Yeni kurumun Paris İlkeleri ve AB müktesebatı ile uyumlu olarak, işlevsel, yapısal ve mali bağımsızlığı henüz sağlanmamıştır. Anayasa Mahkemesi ve diğer yüksek mahkemeler, aldıkları kararlarda genel olarak AİHM içtihadına uygun hareket etmeye devam etmişlerdir. Ancak, AİHS ihlâllerinin önlenmesine yönelik 2014 eylem planının uygulanması sınırlı düzeyde kalmış ve plan tekrar gözden geçirilmemiştir. İkinci uygulama raporu hazırlanmıştır ancak kamuya açıklanmamış olması, uygulamadan sorumlu kurumların hesap verebilirliğine zarar vermektedir. Venedik

Komisyonu; Türk Ceza Kanunu, İnternet Kanunu ve sokağa çıkma yasağı ile ilgili yasal çerçeve konusunda, mevzuatın gözden geçirilmesine yönelik tavsiyeler içeren üç görüş yayımlamıştır. İnsan hakları savunucularının faaliyetlerine ilişkin koşullar, rapor döneminde kötüleşmiştir. Darbe girişiminin ve olağanüstü hâl ilan edilmesinin ardından bu koşullar daha da kötüye gitmiştir. İşkence ve kötü muamele iddialarına ilişkin uyarıda bulunmaya çalışan kişilere yönelik sindirme vakaları bildirilmiştir.

İfade Özgürlüğü

İfade özgürlüğü alanında ciddi bir gerileme olmuştur. Yetkili makamlar, ifade özgürlüğünü kısıtlamak için daha fazla adım atmıştır. Basın temsilcilerine karşı, özellikle darbe girişimiyle bağlantılı olarak alınan tedbirler endişeleri artırmıştır. Buna ilaveten, olağanüstü hâl çerçevesinde çıkarılan kanun hükmünde kararnameler kapsamında alınan tedbirler, muhalif görüşleri ve Kürt yanlılarını içerecek şekilde genişletilmiştir. 15 Temmuz sonrasında çok sayıda gazetecinin tutuklanması endişe vericidir. Hukuka uygunluk, adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesi ilkesinin gözetilmesi güvence altına alınmalıdır. 15 Temmuz darbe girişiminin öncesinde, cezaevlerindeki gazeteci sayısı 36 olup, bunların birçoğu Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla itham edilmişlerdir. Darbe girişimi sonrasında, Ekim sonu itibarıyla pek çoğu Terörle Mücadele Kanunu'nun 6. maddesi kapsamındaki suçlamalarla karşı karşıya kalan 90'a yakın gazeteci tutuklanmış ve toplam tutuklu sayısı 130'dan fazla olmuştur. Gözaltıların, kovuşturmaların, sansür davalarının ve görevden çıkarmaların sayısı hızla yükselmiştir. 15 Temmuz'dan bu yana 2.500'ten fazla gazeteci işini kaybetmiştir. Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından Suriye'ye yapıldığı iddia edilen silah teslimatına ilişkin belgeleri yayımladığı gerekçesiyle, muhalif bir gazete ve gazetenin genel yayın yönetmeni hakkında Haziran 2015'te başlatılan ceza soruşturması beş yıl hapis cezası ile sonuçlanmıştır (dava temyiz sürecindedir). İfade özgürlüğü alanındaki aşırı baskılar ve zaman zaman oluşan aleni düşmanlık iklimi, duruşması sırasında söz konusu genel yayın yönetmenine herkesin gözü önünde gerçekleştirilen suikast girişimiyle aleni hale gelmiştir. Ekim'de, aynı gazetenin yeni genel yayın yönetmeni ve birçok yazarı da terör örgütüyle bağlantıları olduğu iddiasıyla tutuklanmıştır. Hükûmet medya kuruluşlarını devralmaya devam etmiştir. Kayyumlar bu kuruluşların yayın politikasını değiştirmişler, pek çok gazeteci işten atılmıştır. Bu medya gruplarından biri, kayyum atanmasından beş ay sonra kapatılmıştır. Darbe girişimi sonrasında, hükûmet, ağırlıklı olarak Gülen hareketiyle bağlantıları olduğu iddiasıyla, TV kanallarının ve radyo istasyonlarının kapatılmasını öngören kararnameler yayımlamıştır. Ancak, kapatılma ve yayın durdurma kararları, Kürtçe yayın yapan birkaç kanalı, bir Alevi kanalı ve bazı muhalif kanalları kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Ekim sonu itibarıyla, 46 televizyon kanalı ve radyo istasyonu, beş haber ajansı, 55 gazete ve 18 dergi kapatılmış, 90 civarında gazeteci hakkında yakalama emri çıkarılmış, 20'den fazla haber sitesine erişim engellenmiş ve 29 basımevinin ruhsatı iptal edilmiştir. Bunların arasından Kürtçe yayın yapan 39 televizyon ve radyo kanalından 23'ü ve birkaç Kürtçe gazete kapatılmıştır. Olağanüstü hâl dönemleri dâhil olmak üzere, bu kısıtlayıcı tedbirlerin orantılılığı ve uluslararası standartlarla uyumu şüphe uyandırmaktadır. Siyasetçiler; gazetecileri, editörleri, akademisyenleri ve insan hakları savunucularını muhalif görüşleri nedeniyle kınamaya ve sindirmeye devam etmiştir. Devletin üst düzey temsilcileri de dâhil, yetkililer tarafından nefret söyleminin artan şekilde kullanımı önemli bir endişe kaynağıdır. Bazı gazetelerin, hükûmetin düzenlediği etkinliklere akreditasyonları birçok kez reddedilmiştir. Yabancı gazetecilerin mesleklerini Türkiye'de icra etmelerine engel olan sınır dışı edilme, giriş hakkı tanınmaması ve akreditasyonun yenilenmesinin reddedilmesi gibi 80 zorluklarla karşılaştıkları vakalar görülmüştür.

Türk Ceza Kanunu'nun 299. maddesi uyarınca Cumhurbaşkanı'na hakaret gerekçesiyle soruşturma izni verilmesi için Adalet Bakanlığına yapılan başvuruların sayısı, 2014'te 56 ve 2015'te 1.653 iken 2016'da bu sayı 1.867'ye yükselmiştir. 1 Eylül 2016 tarihi itibarıyla, bu madde gerekçe gösterilerek biri 17 yaşında bir çocuk olmak üzere 59 kişi tutuklanmıştır. Bu uygulamanın giderek hızlanan biçimde artması uluslararası kuruluşlar tarafından eleştirilmiştir ve Avrupa mutabakatı doğrultusunda bu maddeye başvurulmasının kısıtlanması yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur. Darbe girişiminden sonra bir iyi niyet göstergesi olarak Cumhurbaşkanı ve Başbakan, HDP'li politikacıların dâhil olduğu davalar hariç, bir dizi tazminat davasını geri çekmiştir. Terörle Mücadele Kanunu veya Türk Ceza Kanunu'ndaki hükümler gözden geçirilmemiştir. Başta ulusal güvenlik ve terörle mücadeleye ilişkin hükümler olmak üzere, mevzuatın seçerek ve keyfi olarak uygulanması ifade özgürlüğünü ciddi biçimde kısıtlamaktadır. Ocak 2016'da, Güneydoğu'daki güvenlik operasyonlarını kınayan ve barış görüşmelerinin yeniden başlatılması çağrısı yapan ancak PKK terör örgütünün terör eylemlerini kınamayan bir bildiriye imza atan "Barış için Akademisyenler" inisiyatifinin dört üyesi terör propagandası yapmak suçlamasıyla tutuklanmıştır. Diğer pek çok akademisyen hakkında disiplin soruşturması ve ceza işlemi başlatılmıştır. İnternet Kanunu ve genel yasal çerçeve, yürütmenin, aşırı geniş kapsamlı gerekçeler temelinde ve mahkeme izni olmaksızın içeriği engellemesine imkân vermeye devam etmektedir. İnternet Kanunu ile birlikte Türk Ceza Kanunu'nun Cumhurbaşkanı'na hakarete ilişkin hükümleri, hakarete ilişkin hükümleri ve silahlı örgüt üyeliğine ilişkin 314. maddesi, Venedik Komisyonunun Mart 2016 tavsiyeleri doğrultusunda değiştirilmelidir. Bazı davalara yayın yasağı getirilmiştir. AİHM Aralık 2015'te, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının (TİB) 2015'te terör propagandası gerekçesiyle Twitter ve YouTube'a erişimi yasaklaması nedeniyle Türkiye'nin AİHS'yi ihlâl ettiğine hükmetmiştir. Resmi istatistikler mevcut olmaksızın, sivil toplumun sunduğu verilere göre, %2,6'sı bir mahkeme kararı ile olmak üzere 110.846 internet sitesi yasaklanmıştır. Ağustos'ta olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan bir kanun hükmünde kararname ile TİB'in yerini, haberleşme özgürlüğüne kısıtlama getirme konusunda daha geniş yetkileri olan Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) almıştır. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun (TRT) yönetim kurulu, siyasallaşma riskini de beraberinde getirecek şekilde hükümet tarafından atanmaktadır. Kurumun bağımsızlığının kanunla korunması gerekmektedir. Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), tespit ettiği ihlallere ilişkin Yüksek Seçim Kuruluna (YSK) raporlar sunmuş olmasına rağmen, RTÜK'ün medya izlemesine ilişkin kapsamlı herhangi bir raporu yayımlanmamıştır. RTÜK, "toplumun ulusal ve ahlaki değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkelerine aykırı" yayın yaptıkları gerekçesiyle televizyon ve radyo kanallarını para cezasına çarptırmaya ve yayınlarını geçici olarak durdurmaya devam etmiş ve olağanüstü hâl kapsamında bazı televizyon ve radyo kanallarının yayınına da son verme kararı almıştır. Bu tedbirler özellikle bağımsız ve Kürtçe yayın yapan televizyon ve radyo kanallarını etkilemiştir. Devlete ait Türksat Uydu Haberleşme ve Kablo TV İşletme AŞ (TÜRKSAT) 30'dan fazla televizyon ve radyo kanalını terör propagandası yaptıkları gerekçesiyle yayın listesinden çıkarmıştır. TÜRKSAT'ın aldığı kararlar, bir mahkeme kararı veya RTÜK'ün lisansları iptal etmesi gibi sağlam hukuki gerekçelerden yoksundur.

Toplanma ve örgütlenme özgürlüğü konusunda gerileme olmuştur. Anayasa'da toplanma özgürlüğü genel anlamda tanınmakla birlikte, Nisan 2015'te kabul edilen iç güvenlik paketi kapsamındaki hükümler de dâhil olmak üzere, diğer bazı mevzuat bu hakkın etkili bir şekilde uygulanması üzerinde ciddi kısıtlamalar getirmeye devam etmektedir. Çoğu Kürt meselesi ve çevrenin korunması ile ilgili olan veya hükümet politikalarını eleştirdiği düşünülen bir dizi gösteri güvenlik tehdidi olarak görülmüştür. Rapor döneminde yetkililer barışçıl göstericilere karşı yaygın şekilde aşırı güç

kullanmıştır. Ankara ve İstanbul'daki LGBTİ yürüyüşleri 2016'da yine yasaklanmıştır. Toplanma özgürlüğü alanındaki AİHM içtihadının uygulanması ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun buna uygun olarak ivedilikle gözden geçirilmesi gerekmektedir. Darbe girişiminden sonra, ilgili makamların da lojistik desteğiyle hükümeti destekleyici günlük barışçıl toplantılar gerçekleştirilmiştir. Ağustos'ta, HDP dışarıda bırakılmak üzere, önde gelen siyasi parti temsilcilerinin de yer aldığı üç milyona yakın vatandaş darbe girişimine karşı birlik gösterisi için Yenikapı'da bir araya gelmiştir. Darbe sonrası dönemde, farklı illerde hükümet politikalarını eleştiren bir dizi gösteri yasaklanmıştır. Örgütlenme özgürlüğü Anayasa ile tanınmıştır. Ancak, uygulamada bu özgürlük kısıtlanmaktadır. LGBTİ, kadın ve diğer hak temelli dernekler, ilgili makamlar tarafından kendilerine aşırı idari yükler getirildiğinden şikâyet etmiştir. Yerli ve yabancı kuruluşların örgütlenme özgürlüğüne ilişkin mevzuatın ve bu mevzuatın uygulanmasının, Avrupa standartları ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Kayıt, izin usulleri ve derneklerin işleyişini kısıtlayan hükümlerin, uygulamaya yönelik net kriterler kullanılarak gözden geçirilmesi ve tutarlı ve ayırım gözetmeyen bir şekilde uygulanması gerekmektedir. 15 Temmuz'dan sonra, yaklaşık 50.000 işçinin üye olduğu iki sendika konfederasyonu ve bunlara bağlı 19 üye sendika, Gülen hareketi ile bağlantılı oldukları gerekçesiyle olağanüstü hâl kapsamında çıkarılan bir kanun hükmünde kararname ile kapatılmıştır. Kanun hükmünde kararname ile ayrıca 1.229 vakıf ve dernek kapatılmıştır.

Mülkiyet hakları konusunda, gözden geçirilen Vakıflar Kanunu'nun mülkiyet iadesine yönelik olarak uygulanmasına ilişkin süreç tamamlanmıştır. Toplamda, bazıları yerel mahkemelerde veya AİHM'de beklemekte olan 1.206 mülkiyet iadesi talebi reddedilmiştir. Uygulamanın nasıl yapılacağına ilişkin olarak hükümet tarafından yayımlanan genelgelere rağmen, Tapu Müdürlüklerinde ve Tapu Sicil İl Müdürlüklerinde uygulamayla ilgili sorunlarla karşılaşmıştır. Gayri-müslim cemaat vakıflarının mülkiyetinin iadesine yönelik olarak daha önce alınan kararların iptali için Hazine tarafından davalar açılmıştır. Yürürlükteki yasal çerçevenin kapsamının, bilhassa hâlihazırda devlet tarafından idare edilen vakıfları ve üçüncü kişilere devredilmiş vakıf mallarını kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Hükümetin, Diyarbakır'ın Sur ilçesinin büyük bölümünün kamulaştırılması ve yıkılmasına yönelik aldığı karar endişelere sebep olmuştur. Mor Gabriel Süryani Ortodoks Manastırı'nın üzerine kurulduğu arazi mülkiyeti konusundaki dava da dâhil olmak üzere, mülkiyet iadesine ilişkin davalar devam etmiştir. Süryaniler ve Yezidiler, taşınmazların tescili ile ilgili hâlâ zorluklarla karşılaşmaktadır. Latin Katolik Kiliselerinin tüzel kişiliği ya da vakıf statüsü hâlâ bulunmamaktadır ve bu durum taşınmazlarının tescilini veya iadesini imkânsızlaştırmaktadır. Özellikle, Yunanistan vatandaşlarının mülk edinimini kısıtlayan bir tedbiri de içeren değiştirilen 2012 Tapu Kanunu'nun Türk makamlarınca uygulanmasını takiben, Yunanistan vatandaşlarının mülkiyetin miras yoluyla edinilmesi ve mülkiyetin tescil edilmesinde sorunlarla karşılaştığı bildirilmiştir. Venedik Komisyonunun mülkiyet ve eğitim haklarının korunmasına ilişkin 2010 tavsiyelerinin hâlâ tam olarak uygulanması gerekmektedir. Gökçeada (İmbros) ve Bozcaada'daki (Tenedos) mülkiyet haklarına ilişkin olarak, Avrupa Konseyinin 1625 (2008) sayılı İlke Kararı'nın tam olarak uygulanması gerekmektedir.

Ayrımcılık yasağı konusunda, yeni kabul edilen İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu birçok gerekçeyle ayrımcılığı yasaklayan hükümler içermektedir ve doğru yönde atılmış bir adımdır. Ayrımcılıkla mücadeleye yönelik olarak, cinsel yönelim konusunu da içerecek şekilde, Avrupa Temel Haklar Şartı doğrultusunda bütünüyle kapsamlı özel bir kanunun kabul edilmesine hâlâ ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye, ayrımcılığın genel olarak yasaklanmasını öngören AİHS'nin 12 No.lu Protokolü'nü ivedilikle onaylaması için teşvik edilmektedir. Böylece hukuki kesinlik güçlenecektir. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun hızla tesis edilmesi ve ayrımcılık vakalarını incelemeye

başlaması gerekmektedir. Türk Ceza Kanunu, nefret suçları bakımından yeterli görülmemektedir ve uluslararası düzeydeki en iyi uygulamalar ile uyumlu değildir. Türkiye, bu alanda Avrupa Konseyi Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe karşı Avrupa Komisyonu tavsiyelerini dikkate almalıdır. Ayrıca, söz konusu Kanun hükümleri, etnik köken veya cinsel yönelimden kaynaklanan nefret suçlarını kapsamamaktadır. Ayrımcılık yapmama ilkesi, yasal zeminde veya pratikte yeterince uygulanmamakta ve azınlık mensuplarının hakları yeterince korunmamaktadır. Etnik ve dini gruplar ile toplumsal cinsiyet çeşitliliğini destekleyen gruplar tarafından, toplumsal hayatta ve iş hayatında ayrımcılık vakaları rapor edilmeye devam etmiştir.

Kadın-erkek eşitliğine ilişkin hukuki ve kurumsal çerçeve mevcuttur. Bazı kuruluşlar, eğitim vermek suretiyle kadına yönelik şiddet ve ayrımcılıkla mücadele etme kapasitesini güçlendirmeye devam etmiştir. Özel sektör de bu konuya çözüm getirmeye yönelik çabalarını hızlandırmıştır. Özel kreşler ve gündüz bakımevlerinin açılmasını destekleyen vergi teşvikleri Ağustos'ta kabul edilmiştir. Ancak, kamuoyu önünde sıklıkla yapılan toplumsal cinsiyete ilişkin kalıplaşmış yargıları vurgulayan ve kadınların geleneksel rolünü teşvik eden açıklamalar ile de örneklendiği üzere, mevzuatın yeterince etkin bir şekilde uygulanmaması, mevcut hizmetlerin kalitesinin düşük olması ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik siyasi taahhüdün zayıf olması sebebiyle, kadına karşı ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet yeterince ele alınmamıştır. Türkiye'nin 2012'de Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'ni onaylamasından bu yana, ulusal mevzuatın Sözleşme'ye uyumlu hale getirilmesine ve farkındalığın artırılmasına yönelik herhangi bir somut adım atılmamıştır. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal Eylem Planı'nın ve yürürlükteki Kanunun uygulanması konusunda daha fazla çaba sarf edilmesi gerekmektedir. 2015'te aile için şiddet sonucu 413 kadın hayatını kaybetmiştir. Kadın sığınmacılar, bekâr kadınlar ve hamile kadınlar hâlâ korunmaya muhtaçtır. Suriyeli mülteci nüfus içindekiler de dâhil olmak üzere, erken yaşta ve zorla yaptırılan evlilikler önemli bir endişe kaynağı olmaya devam etmiştir. Kadınların şiddetten korunması ve mağdurların adli yollara başvurusu durumunda sağlanan adli yardım yetersiz kalmaya devam etmiştir. Resmi yardım talebinde bulunan veya yargı sistemine başvuran kadınların sayısı hâlâ oldukça düşüktür. "Rızaya dayalı olma", "haksız tahrik" ve "yaşından büyük gösterme", cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarla ilgili cezalarda uygulanan indirimlerin gerekçeleridir. Cinsiyet temelli şiddete ilişkin kapsamlı veri toplanması için bir sistem bulunmamaktadır. Aile içi şiddet mağdurları için sığınma evlerinin kapasitesi artırılmıştır, ancak bunların daha da geliştirilmesi gerekmektedir. Aile içi şiddet vakalarıyla ilgili olarak idari takip oldukça sınırlıdır ve sosyal hizmetler ile herhangi bir bağlantı bulunmamaktadır.

Çocuk haklarıyla ilgili olarak, genel politika, mevzuat, koordinasyon ve izleme bakımından sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Çocuğa özel usullerin getirilmesi ve sosyal yardım çabalarının ardından, özel Kamu Denetçisi doğrudan çocuklardan daha fazla şikâyet almıştır. Suriyeli 83 mülteci çocuklara eğitim sağlanmasıyla ilgili olarak üst düzey taahhütte bulunulmuş olup söz konusu taahhüdün diğer mültecileri ve korunmaya muhtaç grupları kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Ancak, 2013 Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı yeterli şekilde uygulanmamıştır. Çocuklara yönelik şiddetin önlenmesi konusunda ulusal bir strateji bulunmamaktadır.

Lezbiyen, eşcinsel, biseksüel, transseksüel ve interseks bireylerin (LGBTI) temel haklarına saygı gösterilmemesi ciddi bir endişe kaynağı olmaktadır. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, cinsel kimlik ve cinsel yönelimi, ayrımcılığın gerekçeleri arasına açık bir şekilde dâhil etmemektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) disiplin sisteminde, eşcinsellik halen "psikoseksüel bir bozukluk", TSK

yönetmeliğinde ise bir hastalık olarak tanımlanmaktadır. Mayıs'ta, Ankara'da homofobi karşıtı bir yürüyüşe izin verilmemiştir. 84 Haziran'da, İstanbul'da gerçekleştirilen LGBTI onur yürüyüşü için toplanan kişilerin ilerlemesine art arda ikinci kez izin verilmemiştir. En az iki kişinin öldürülmesi dâhil olmak üzere, LGBTI bireylerine karşı sindirme ve şiddet eylemleri artmıştır. Hükûmet, kökten dinci terörist grupların tehditlerine maruz kalan LGBTI toplulukları koruma altına almamıştır. Transeksüeller ve aktivistlere yönelik nefret suçları, saldırılar, cinayetler ve polis şiddeti ciddi bir endişe kaynağı olmaktadır. Bu tür suçlara karşı özel bir mevzuat bulunmamaktadır. Bazı basın kuruluşları, LGBTI bireylere yönelik nefret söylemini desteklemektedir. Bu vakalarda, LGBTI kişiler tarafından açılan davalara ilişkin genellikle etkin soruşturmalar yürütülmemekte veya davalar sonucunda yargı tarafından etkin yaptırımlar uygulanmamaktadır. Çalışma hakkı konusunda cinsel yönelime dayalı ayrımcılık halen yaygın olmaya devam etmektedir.

Hükûmet ve **azınlık temsilcileri** arasındaki diyalog devam etmiştir. Ermenilere yönelik nefret söylemi kullanıldığı iddiasıyla Kars Ülkü Ocaklarına karşı açılan davada olumlu bir karar verilmiştir. Ancak, azınlıklara yöneltilen nefret söylemleri ve tehditler ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir ve din temsilcilerinin canlarına veya mallarına saldırıda bulunduğu iddiasıyla açılan davalardaki uzun gecikmeler ise cezasız kalma anlamına gelmektedir.

Önceki düzenlemenin 2013'te iptal edilmesinin ardından, gayrimüslim cemaat vakıflarının seçim usullerine ilişkin bir düzenleme hâlâ mevcut değildir. Bu durum, azınlık vakıflarının kurul üyelerini seçmesini engellemeye devam etmektedir. Haziran 2015 seçimlerinde TBMM'de daha küçük etnik grupların ve inanç gruplarının temsilcilerinin, sayıca sembolik dahi olsa artmış olması, Kasım 2015 seçimlerinde de gözlemlenmiştir

Nisan'da, hükûmet, **Roman vatandaşlar** için 2016-2021 Ulusal Strateji Belgesini ve 2016- 2018 Eylem Planı'nı kabul etmiştir. Bu durum ileriye dönük olarak olumlu bir adımdır. Söz konusu Strateji Belgesi, Roman vatandaşların sosyal hayata dâhil edilmeleri önündeki önemli engellere dikkat çekmekte; barınma, eğitim, istihdam ve sağlık konuları da dâhil olmak üzere birçok alanda tedbirler ortaya koymaktadır. Türkiye, Stratejiyi uygulamaya başlamalı ve bir izleme ve değerlendirme mekanizması kurmalıdır. Türkiye'deki Roman vatandaşların durumu konusunda kapsamlı bir anket yapılmasına ilişkin olarak hazırlık çalışmaları başlatılmıştır; ancak genelde Roman vatandaşlarla ilgili olarak nicel, nitel ve karşılaştırılabilir veri eksikliği bulunmaktadır.

Kültürel haklar konusunda hükûmet, Türkçe dışındaki dillerde kamu hizmetlerini halen yasal hale getirmemiştir. Devlet okullarında Kürtçe seçmeli dersler verilmeye devam edilmiştir. Kürtçe, Arapça, Süryanice ve Zazaca üniversite programları devam etmiştir. Diyarbakır'da kurulan Mezopotamya Vakfı, Kürtçe eğitim veren bir üniversitenin açılması için hazırlıklara başlamıştır. Ancak, ilk ve orta dereceli okullarda anadilde eğitim imkânının önündeki yasal kısıtlamalar devam etmiştir. Lozan Antlaşması kapsamında tanınan azınlık okulları haricinde, Türkçe dışındaki anadillerde eğitime izin verilmemektedir. Diyarbakır ve Nusaybin'de resmi kayıtları yapılamadığı gerekçesiyle, Kürtçe eğitim veren okullar kapatılmıştır. Türk makamlarının, Kürtçe dilinde ve Alevi kültürüne yönelik yayım veya yayıncılık faaliyetleri sürdüren bazı medya kuruluşlarının kapatılmasına ilişkin kararı endişe kaynağıdır.

4.24. Fası 24: Adalet, Özgürlük ve Güvenlik

İltica

Uygulama ve Yürütme Kapasitesi Türkiye, yaklaşık 3 milyon sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır; bu dünyadaki en yüksek rakamdır. Türkiye, Suriye'den ve komşu ülkelerden gelen, sayıları benzeri görülmemiş biçimde sürekli artan mülteci akınına, büyük bir insani yardım ve destek sağlamak amacıyla övgüye değer bir çaba sarf etmeye devam etmiştir. Yıllar içerisinde Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan 60 farklı uyruğa mensup kişi arasında Suriyeliler sayı itibarıyla en önde yer alırken, bunları Iraklılar, Afganlar, İranlılar ve Somalililer takip etmektedir. Yaklaşık 2,7 milyon Suriyeli kaydedilmiş ve geçici koruma hakkındaki yönetmelik uyarınca geçici koruma statüsü sahibi olmuştur. Bunlardan yaklaşık 270.000'i Türkiye'de on ilde bulunan, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı idaresindeki 26 kampta ve 2,4 milyondan fazlası da ülke çapında halk arasında yaşamaktadır. Yalnızca sınırlı sayıdaki sivil toplum kuruluşunun hizmet sunabilmek için kamplara erişimi vardır.

Örgütlü suçlarla mücadele

Kurumsal yapılanma ve mevzuat uyumu

İnsan Ticaretiyle Mücadele ve Mağdurların Korunması hakkında Yönetmelik Mart 2016'da yürürlüğe girmiştir. Söz konusu yönetmelik ile insan ticareti suçunu önleme ve bu suçla mücadeleye ilişkin politika ve stratejilerin oluşturulması konusunda çalışmalar yürütmek, eylem planı hazırlamak, kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak için yetkilendirilmiş bir İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyonu oluşturulmuştur. Bununla birlikte, AB müktesebatı ile tam uyuma yönelik atılması gereken adımlar vardır. Ayrıca, yeni oluşturulan İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyonu öncelik alanlarını henüz belirlememiştir.

4.27. FASIL 27: Çevre ve İklim Değişikliği

Çevre

Türkiye yatay mevzuat alanında belirli düzeyde hazırlıklıdır. Avrupa Topluluğu'nda Mekânsal Veri Altyapısının Kurulması Direktifi'nin uygulanması hâlâ başlangıç aşamasındadır. Çevresel Etki Değerlendirmesi Direktifi'nin uygulanmasıyla ilgili olarak, sivil toplum eleştirel olmaya devam etmiştir. Çevresel konularda verilen mahkeme kararlarında, hukukun üstünlüğünün uygulanması ve halkın katılımı ile halkın çevresel bilgiye erişim hakkına dair şikâyetler bulunmaktadır. Aarhus Sözleşmesi'ne henüz uyum sağlanmamıştır.